

Mİ'RÂC-I SÂLIKÂN-I MESÂLİK BE-MUKTEZÂYÜ'S-SALÂTİ Mİ'RÂCÜ'L-MÜ'MİN BAŞLIKLİ RİSALEDE TASAVVUFİ RÜKÜNLER

Prose and Poetic Treatises on Pray: Components of Prayer from a Mystical Point of View

Müzahir KILIÇ

Dr.Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD. muzahirk@msn.com, orcid: 0000-0003-3167-2099

Mehrali CALP

Prof.Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, mehralicalp@hotmail.com, orcid 0000-0002-2261-4893

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 22.01.2024
Kabul/Accepted: 24.04.2024

DOI: 10.51592/kulliyat.1423741

Anahtar Kelimeler

Fıkıh, namaz, salat, abdest, tasavvuf, ibadet.

Keywords

Canon law, prayer, ablution, invocation, prayer, mysticism.

ÖZ

Bu çalışmanın konusu, başta namaz olmak üzere abdest, gusül ve İslam'ın şartlarını ele alan Mi'râc-ı Sâlikân-ı Mesâlik-i be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcü'l-Mü'mîn başlıklı risaledir. Bu risalede namaz, merkezi konumda olup abdest ve gusül gibi hususlar tamamlayıcı durumundadır. Tek bir risalede bütünleştirilen ve üçü mensur, üçü manzum olmak üzere altı bölümden oluşan bu eserin her bölümü farklı müellifler tarafından yazılmıştır. Çalışmanın amacı dinî hayat için önemli bir yere sahip namaz ve abdesti ele alan bu eseri yetişmekte olan kuşaklar ve akademik topluluğun dikkatine sunmaktır. İncelenen metin, nesir ve nazım karışımı anlatım biçimiyle kaleme alınmış, öğretici bir metindir. Risalede salıkların namaz ve abdesti eda etmesi ile ilgili tasavvufî bir değerlendirme yapılmakta ve namazın farz oluşu ayet ve hadislerle açıklanmaktadır. Namazın ve abdestin eda'sı anlatılırken fikhî yönü yanında rükünları da tasavvufî bir anlayışla açıklanmıştır. Bu durum risalenin önemli bir özelliğidir. Din, düşünce ve kültür hayatını biçimlendiren olgular arasında tasavvufî anlayışın oluşturduğu atmosfer ve buna bağlı olarak tasavvufî şiir ve diğer metinler önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar bir taraftan toplumundaki sevgi, hoşgörü, dostluk ve dayanışma gibi duyguları pekiştirerek sosyal bağları kuvvetlendirirken öte yandan fertlerin ruh dünyalarını beslemektedir.

ABSTRACT

The subject of this study is the treatise titled 'Mi'râc-ı Sâlikân-ı Mesâlik-i be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcü'l-Mü'mîn', which deals with the conditions of ablution, ghusl and Islam, especially prayer. In this treatise, prayer is central and matters such as ablution and ghusl are complementary. The aim of the study is to present this work, which deals with prayer and ablution, which has an important place in religious life, to the attention of the growing generations and the academic community. In this study, the understanding of Sufism that dominates the text was discussed and the terms related to the subject were explained. In the introduction, information was given about the structure of the text, the main idea of the text, the importance of the work, the language of the work, the content, and the author of the work. In the treatise, a mystical evaluation has been made about the prayer and ablution of the devotees, and the obligatory prayer is explained by verses and hadiths. While the manners of prayer and wudu are explained, besides the fiqh aspect, the rükuns of prayer and ablution are explained with a mystical understanding. This is an important feature of the treatise.

Atf/Citation: Kılıç, M.; Calp, M. (2024), "Mi'râc-ı Sâlikân-ı Mesâlik be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcü'l-Mü'mîn Başlıklı Risalede Tasavvufî Rükûnlar", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 23(Nisan), 49-67.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Müzahir Kılıç, muzahirk@msn.com

GİRİŞ

İnsanlar duygu, düşünce ve inançlarını dil aracılığı ile anlatırlar. Her anlatımın belirli bir amacı vardır. Bunlar insanları bilgilendirmek, eğitmek ya da eğlendirmek olabilir. Bir olgu, yaşantı veya bilginin, yazılı ya da sözlü dil ile oluşturulması sonucunda ortaya çıkan kültürel ürünler insanlara metinler aracılığı ile aktarılır. Dil aracılığı ile duygu, düşünce ve inançlarını aktarımı kültür birikimine zemin hazırlar.

Bu bağlamda insanlık tarihinin bir dönemine damgasını vurmuş olan Osmanlı Devleti'nin kültürel mirasını tespit etmek ve değerlendirmek, bugün içinde bulunduğumuz Türk toplumunun sahip olduğu tarihî değerlerin gün yüzüne çıkarılması bakımından oldukça önemlidir. Tarihî süreçte Osmanlı'nın düşünce ve kültür hayatını şekillendiren olgular arasında tasavvufî hayat ve buna bağlı olarak tasavvufî şiir ve benzeri anlatımlar önemli bir yer tutmaktadır.¹ İncelemeye konu olan "Mi'râc-ı Sâlikân-ı Mesâlik-i be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcü'l-Mü'mîn" başlıklı risale de Osmanlı kültür birikiminin unsurlarından biridir. İslam dininin namaz, abdest ve gusül gibi amelî esaslarının tasavvufî bir bakış açısıyla ele alındığı bu risalede namaz, merkezi konumda olup abdest ve gusül gibi hususlar tamamlayıcı durumundadır. Bu eserin başka bir nüshasına ve yazar hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. Bir risale ve iki ayrı şiirden oluşan bu çalışmanın müellifleri aşağıda belirtilmiştir.

Tek bir risalede aynı tema etrafında bütünleştirilen ve üçü mensur, üçü manzum olmak üzere altı bölümden oluşan bu eserin her bölümü farklı müellifler tarafından telif edilmiştir. Kitabın bölümlerinden 'Beyan-ı Edai's-Salat' Cemaleddin b. Ali el-Kadiri'ye, 'Güfte-i Şerait-i İslâm' Ömer Efendi'ye, 'Güfte-i Câmi'us-Salat' Derviş Ömer Efendi'ye, 'Namaz Üzerine Bir Nazm'da Beşiktaş Mevlevîhâne Postnişini Nazif Efendi'ye aittir. Manzum bölümlerden ilki 'Güfte-i Şerâit-i İslâm', ikincisi 'Güfte-i Câmi'üs-Salât', üçüncüsü ise 'Beşiktaş Mevlevîhâne Postnişini Nazif Efendi' başlıklarını taşımaktadır. Bu bölümlerin şiir kudreti güçlü olmasa da namaz, abdest ve gusül gibi konuları nazım yoluyla ve sade denilecek bir dille ele alması "öğreticilik" açısından önemli bir işlevi gerçekleştirmesi bakımından değerlidir.

İslam'ın beş şartından biri olan namaz ve 32 farzın bir diğer rüknü olan abdest, dinî edebiyatta birlikte kullanılmaktadır. Abdest namazın ve bazı diğer ibadetlerin ön şartıdır. Namaz kılmak için abdest almak şarttır. Abdest (âb-dest), lügatte namaz vesaire için din icâbına göre el, ağız, burun, yüz; dirseklere kadar kolları ve aşık kemiği üstüne kadar ayakları yıkama, kulaklara, boyuna ve başa mesh etme olarak tanımlanır. (Develioğlu, 1970)² Abdest ile zahir ve batının pak eylemesi ifade edilir. Çünkü zahirini temiz eyleyen batınını da temiz eylemiş olur. Biri birinin tamamlayıcısıdır.

Namaz (salat), Kur'ân-ı Kerîm'de çok sık kullanılmaktadır. Belirli vakitlerde, belirli şartlarda okunan, belirli zikirlerden ve yerine getirilen özel rükünlerden ibaret bir ibadet olan namaz, Farsça lügatte; "tâzim için eğilmek, kulluk, ibadet" anlamına gelmektedir. Türkçe sözlükte "dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak" manalarındaki Arapça salât kelimesinin karşılığı olarak Türkçe'ye geçmiştir. Terim olarak salât tekbirle başlayıp selâmla son bulan, belirli hareket ve sözlerden oluşan bedenî ibadeti ifade eder. Namaz ibadetindeki rükünlerin aynı zamanda fiilî ve sözlü bir dua niteliğinde olması salât kelimesinin terim ve sözlük anlamları arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir. Salât kelimesiyle aynı kökten türeyen musallî "namaz kılan kişi"

¹ Mahmut Erol Kılıç, *Sûfî ve Şiir: Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası* (Ankara: İnsan Yayınları, 2011).

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2020).

ve musallâ “namaz kılınan yer” anlamına gelir.³ Kur’ân-ı Kerîm’de namazı ifade etmek üzere zikr kelimesinin yanısıra (meselâ bk. el-Ankebût 29/45; el-Cum’â 62/9) tesbîh kelimesinin türevleri de (er-Rûm 30/17) kullanılmıştır.⁴ Namaz ibadetinin tarihi sürecini Yüksek⁵, bir çalışmada şöyle ele almaktadır: Hz. Muhammed’e (sav) peygamberlik geldikten sonra başlangıçta Hz. Muhammed (sav)’in namazlarını iki rekât ve sabah ve akşam olmak üzere iki vakit olarak kılmış olması, abdestte de vurgu yapılarak gece namazı ilavesiyle, Miraç ile beş vakit namazın ikişer rekât olarak farz olması ve daha sonra akşam ve sabah namazı hariç diğer vakit namazlarının dört rekât olarak farz oluşu, seferi durumlarda ise iki rekât olarak kalması, namazın tarihsel sürecindeki tedriciliği ortaya koyar (Yüksek, 2018).

Hz. Muhammed’e (s.a.v.) peygamberlik verilmeden belli bir namaz kılıp kılmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. O’nun nübüvvetten önce diğer insanlardan farklı olarak kıldığı herhangi bir namazının olmadığına dair görüş bildirenler çoktur

Namazın nasıl kılındığı ile ilgili Kur’ân-ı Kerîm’de detaylı bilgi olmamakla birlikte kıraat⁶, kıyam⁷, ka’de⁸, kible⁹, rükû, secde¹⁰ ve ibadet için olmazsa olmaz abdest¹¹ konusuna işaret edilmiştir. Sahabeler namazın icrasını Hz. Peygamberi gözlemleyerek öğrenmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber, sahabeye “Beni nasıl namaz kılıyor gördüyseniz siz de öyle namaz kılınız” şeklinde telkinde bulunmuştur (Yüksek, 2018).

Namazın ve abdestin maddî ve manevî olarak büyük değeri vardır. Bunlar, başta insanın beden ve rûh sağlığı olmak üzere yaratana karşı kulluk görevini yerine getirmenin en önemli iki vecibesidir. Namaz, imandan sonra en kıymetli ibadet olan, bütün ibadetlerin özünü teşkil eden, Allah’ı anmanın ve şükürün en güzel göstergesi olan, kişiyi hem ruhen hem de bedenen arındıran, Allah’a en yakın olma anını temsil eden, her gün belirli vakitlerde kılınmak sureti ile kişinin hayatını disipline eden bir ibadettir. İslam’ın şartlarından beş vakit namaz, Hz. Muhammed’in (sav) miraç mucizesi sırasında Allah’ın Müslümanları sorumlu tuttuğu bir ibadettir. Namaz, Allah’ın kullarına miraç gecesinde Hz. Peygamberle gönderdiği bir hediyedir. Buluş çağına ermiş, akli muhakemesi yerinde olan kadın ve erkek beş vakit namazı kılmakla mükelleftir. Beş vakit namazın dışında bayram, cuma ve nafil namazları gibi namazlar da bulunmaktadır.

1.1. Eserin Dil ve Anlatımı

Müellifler, devrinin dil anlayışına ve içinde bulunduğu tasavvuf yolunun gerektirdiği kelime ve istihlaları; Türk diline girmiş yabancı söz ve söz gruplarını metinde sıkça kullanmıştır: Metin, Arapça, Farsça ve Türkçe dil kuralları bakımından oldukça sağlam bir anlatıma sahiptir. İncelediğimiz metinde imla bakımından farklı kullanımlara sahip kelime ve terimler bulunmaktadır. Bunlar: ‘anınçün’, ‘bundan sonra’, ‘dâhil olduğunuzda’, ‘du’âdan sonra’, ‘iftitâhtan sonra’, ‘lâzım gelmegin’, gibi kelime grupları bitişik yazılmıştır. Hemze elifler, elif üstüne çift nokta konarak gösterilmiştir. Eserde az da olsa devrik cümlelere rastlanmaktadır. Aşağıdaki ibarede görüldüğü üzere ‘ellerin’ kelimesi yanlış olarak kâf-ı nunla yazılmış 5/13). *Ba’d-ez-ân tahkik ve yakîn yönünden iki ellerin kaldırıp iki cihânı ardına alıp (Allahu ekber) deyüp namâza tekbîr ide.*

³ Balci, *Hz. Peygamber ve Namaz* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017, 26).

⁴ Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2020).

⁵ Yüksek, “*Namaz İbadetinin Tarihi Süreci*”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* /2 (2018), 111-125.

Geçerli belgede kaynak yok.

⁶ el-Müzzemmil 73/20.

⁷ el-Bakara 2/238.

⁸ Âl-i İmrân 3/191.

⁹ el-Bakara 2/144.

¹⁰ el-Hac 22/77.

¹¹ el-Mâide 5/6

Bu çalışmada “İzafet kesresi ile atıf vavlarının ilk kelimeye bitişik yazılıp yazılmayacağı; isimlerin sonuna getirilen ve Türkçedeki yapım ve çekim eki görevini yerine getiren dil bilgisi öğelerinin eklendikleri kelimelerden kısa çizgi ile ayrılıp ayrılmayacağı; Arapça, Farsça kelimelerin başına gelen ek ve edatların kendisinden sonra gelen kelimedenden kısa çizgi ile ayrılıp ayrılmayacağı; Farsça tamlamalarda ve birleşik kelimelerde kısa çizgi kullanılıp kullanılmayacağı; Arapça, Farsça kelimelerdeki ünlülerin aslî uzunluklarının gösterilip gösterilmeyeceği; çevriyazıda büyük harf ve noktalama işaretlerinin kullanılıp kullanılmayacağı gibi hususlarda Ünver’in *Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* başlıklı çalışmasındaki yazım kurallarına uyulmuştur¹².

1.2. Eserin Önemi

Farz, vacip ve nafil namazlar Müslümanlara emrolunmuş birer vecibedir. Namazın ilâhî bir emir olması yanında maddi ve manevî güzellikleri de vardır. Bu eseri değerli kılan husus, insan ruhunu terbiye eden namazın tasavvufî yönden ele alınmış olmasındadır.

1.3. Metinde Geçen Dinî ve Tasavvufî Terimler

Metinde namaz ve abdestle ilgili dinî ve tasavvufî terimlere yer verilmiş, bunlar genel olarak benzerlik ve mecaz yoluyla açıklanmıştır: *Namazın ve abdestin tasavvufî değerleri (iki ibrik, havf ve recâ) gibi.*

Âlem-i sıfat, Âlem-i esmâ: Esmâ ‘âlemi, sırf "mânâ"dan ibarettir. (Çokluk kavramı mevcut değildir.) Esmâ ‘âlemi, "Seyr" mahallidir.¹³

‘Âlem-i ef’al: Sıfat-ı ef’al ‘âlemi. Allah’ın yedi sıfatı olan hayat, ilim, irade, kudret, sem’, basar ve kelâm sıfatlarına işaret eden bir terimdir. Allah’ın fiili isimleri de bu yedi sıfattan türediği için, onlar da bu sıfat-ı ef’ale tabidirler. Bu paragrafta geçen celâlî ve cemalî özelliklerin bu sıfatlar ve isimlerdeki tecellisi ise lütuf ve kahr, hüsn ve heybet şeklinde tezahür eder. Mesela, Allah’ın Muhyi ismi hayat verirken cemalî oluyor, Mümit ismi can alırken celâlî oluyor. Yani birinde lütuf hâkim olurken diğerinde kahr hâkim oluyor. ‘Âlem-i ef’al ise, bu yedi sıfatın tecelli ettiği fiiller ‘âlemidir. Mahlûkat ‘Âlemi de denilebilir. Rızık, hayat, ölüm gibi fiiller bu ‘âlemden sadece bir kaçıdır.¹⁴

‘Âlem-i süflî: Aşağı ‘Âlem. Dünya. Süflilerin ‘âlemi. Dünya ‘âlemi. ‘Âlem-i şehadet, ‘Âlem-i nâsut.

‘Âlem-i ulvî: Yüce ‘Âlem, ruhlar ‘âlemi (luggat)

‘Âlem-i zât: Zata âit isim, Allah’ın zatına âit işâret, zâtına mahsus alâmet, delil. (luggat)

Ehadiyyet/Ahadiyyet: Arapça, birlik demektir. Bir şeye nispeti olmayan, bir şeyin de kendisine nispeti bulunmadığı şeye denir. Ahadiyyet makamı, ilâhî sıfattan bir makamdır. Bu makam, akıl ve anlatmakla vasfa gelmez. "Onu ilmen hiçbir şey ihata edemez" (Neml/84) âyeti ile O'nun bu gayb-ı hüviyyet-i mutlaklığına işaret vardır. (Cebeci: 67)

Cevher-i ahadiyyet: birliğin cevheri, birliğin özü. Yaratanın kendisi.

Cevher-i tevhîd: tevhidin özü, bir olanın cevheri, kendi zâtı

Cevher-i vahdaniyyet: cevher-i zat anlamına gelir. Cevher, zat anlamında kullanılır.

Gayb-ı hüviyyet: (gayb-ı hüviyyet ve gayb-ı mutlak): Arapça, mutlak bilinmez veya gayb. İlet-i teayyün bakımından bu gayb, Allah'ın zatından ibarettir. (Cebeci 92)

¹² Ünver, *Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* (Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/6 Fall 2008).

¹³ Ayrıntılı bilgi için bk. Allah ve Sistemi. Kavramlarla Kurân-ı Kerim'e Bakış, Ahmed Hulûsi'de Kavramlar, (Erişim tarihi: 23.02.2021).

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Sorularla Risale, Okuyup Anlamak İsteyenlere, (Erişim tarihi: 23.02.2021).

Havf ü reca: Tasavvufta sufilerin yaşadıkları hâllerdir.

İhlas: (hulus'dan) Kalbini safi etmek. İçten, samimi, riyasız sevgi. İçten gelen sevgi ile doğruluk ve bağlılık. (luggat)
Mârifet: Allah'ı bilme ve tanıma. İlim, hüner, tanıma.

Şükür: Yapılan iyiliği övme anlamındadır. Nimetin değerini bilmek, ilim, hâl ve amel ile olmak üzere üç türdür. Âlimlerin şükürü dilde, abidelerinki fiilde, ariflerinki haldedir. Abdülkadir Geylanî, dil ile yapılan şükürün, nimetin Allah'tan olduğunu, kabul edip, onu halka bağlamamakla meydana geldiğini söyler. Kalp ile şükür de "sendeki nimetlerin tümü, dışta ve içte, harekât ve sekenâtındaki menfaatlerin, lezzetlerin cümlesinin, başkasından değil, ancak Allah'tan olduğuna, sürekli sağlam bir şekilde inanmakla olur. (Cebeci: 293)

Tazarru ve duâ: Yalvarma ve dua etme

Zevk ve şevk: İman hakikatlerinin zevkine erişen ve bu sayede şevk(i artanlar) (luggat)

Zikir: Arapça, unutmamanın zıddı olan hatırlamayı ifade eden bir kelime. Korku (havf) veya sevginin çokluğu sebebiyle, gaflet meydanından müşahede alanına çıkış. Zikir, ariflerin yaygısı, muhiblerin sağlamca bastığı yer, âşıkların şarabıdır. Zikrin hakikati, zikredilen (Allah) den başkasını unutmaktır. (Cebeci: 342-343)

1. 4. Metnin Yapısı (Planı)

Çalışmaya esas olan Mi'râc-ı Sâlikân Be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcû'l-Mü'mîn başlıklı metin, yazmalar.gov.tr'den alınmıştır. Eser, el yazması, rika ile yazılmış olup metinde âyet ve hadislerin yazımında hareke kullanılmıştır. Metin, dil yönünden Arapça, Farsça ve Türkçe dil kuralları bakımından oldukça sağlam bir anlatıma sahiptir. Ancak çok az da olsa, farklı kullanımlara sahip kelime ve terimler bulunmaktadır. Eserde yer yer devrik cümlelere rastlanmaktadır. İmla bakımından 'anınçün', 'dâhil olduğunuzda', 'lâzım gelmegin', 'du'âdan sonra' gibi kelime grupları bitişik yazılmış; hemzeelifler elif üstüne çift nokta konarak gösterilmiştir.

Eser, Millî Kütüphane Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4037 de kayıtlı. Mi'râc-ı Sâlihân,¹⁵ Müstensihî Cemaleddin b. Ali bin Konya-Aksarayî, 1324/1905 tarihli, 220x132-162x84 ebadında 12 yk, 17 st, suyuollu filigranlı. Söz başları ve söz başları notaları, söz başları üzeri kırmızı, mihrabiyesi çiçek tezhibli, yeşil cetvelli, gri pandizotdur. 1a varakta fihrist¹⁶ yer almaktadır.

Fihrist aşağıdaki başlıkları taşımaktadır:

. Müminin mi'râcı namaz olduğu	2	
. Edâ-Yı Namâz-ı Sâlikîn	14	
. Beyân-ı Gusl-ı Sâlikîn	Mevzûn olarak Süleyman Rüşdî Efendi	16
. Güfte-î -î Şerâit-î İslâm	Mevzûn Fakîr 'Ömer Efendi	21
. Güfte-î -î Câmî'üs-Salât	Mevzûn Dervîş 'Ömer Efendi	22
. Namâz Üzerine	Mevzûn Mevlevî Şeyhi Latîf Dede	24
. Beş Vakit Namâz Hakkında Var Olan Âyet ve Hadîsler	19	

Buna karşılık metindeki sıralama şöyledir:

Mi'râc-ı Sâlikân-ı Mesâlik-i be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcû'l-Mü'mîn

Beyân-ı Edâ'üs-Salât'üs-Sâlikîn

Beş Vakit Namaz Hakkında Var Olan Âyet ve Hadîsler

Güfte-i Şerâit-i İslâm

Güfte-i Câmî'üs-Salât

¹⁵ Doğrusu: Sâlikân

¹⁶ Fihristteki sıralamalar eksik olup, 16. sayfada gösterilen beyân-ı gusl-ı sâlikin ve Süleyman Rüşdi Efendi'nin nazmı kitapta yoktur.

Beşiktaş Mevlevîhâne Postnişîni Nazîf Efendi

Kitabın bölümlerinden; beyan-ı edai's-salat Cemaleddin b. Ali el-Kadiri'ye, güfte-i şerait-i İslam Ömer Efendi'ye, güfte-i câmi'us-salat Derviş Ömer Efendi'ye, namaz üzerine bir Nazm da Beşiktaş Mevlevîhâne Postnişîni Nazîf Efendi'ye aittir.¹⁷

Bu bölümlerin şiir kudreti güçlü olmasa da namaz, abdest ve gusül gibi konuları nazmen ve sade denilecek bir dille ele alması “öğreticilik” açısından önemli bir işlevi gerçekleştirmesi için değerlidir.

Eserde bulunan âyet ve hadislerin sayısı 40 kadardır. Ayrıca kelim-i kibar ve dualara da yer verilmiştir.

2. İktibaslar

2.1 Metinde Bulunan Âyetler

Tablo: 1. Metinde Bulunan Âyetler

Sıra no	Âyetler	Sûre Adı/Sure no/Âyet
1	إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ	En'âm 6/79
2	فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ	el-Bakara 2/37
3	فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّ	en-Nasr: 110/3
4	وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ	el-İsra 17/44
5	وَحَفِظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ	es-Saffat: 37/7
6	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	Sebee: 34/7
7	الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	el-Fatiha: 1/1
8	الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	el-Fatiha:1/ 2
9	مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ	el-Fatiha: 1/3
10	إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ	el-Fatiha: 1/4
11	إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ	el-Fatiha: 1/5
12	صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ	el-Fatiha:1/ 5
13	جَنَاتٍ عَدْنٍ مَفْتُحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ	Sad:38/ 50
14	فَأَقْرُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ	el-Müzemmil 73/20
15	وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ	el-Alak, 96/19
16	دنى فتدلى	el-Necm, 53/5
17	قاب قوسين او ادنا	en-Necm, 53/5
18	كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ	İbrahim, 14/24
19	فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ	en-Necm, 53/ 9
20	سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ	el-İsra,17/ 1
21	فَأَوْخَىٰ إِلَىٰ عِبْدِهِ مَا أَوْخَىٰ	en-Necm, 53/10
22	قَالَ اللَّهُ تَعَالَىٰ (وَعَنْتَ الْوُجُوهَ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ)	Tâhâ 20/111
23	قَالَ اللَّهُ تَعَالَىٰ وَيُدْعُونَ يَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ	el-Kalem 68/ 43
24	كُلِّ أُمَّةٍ جَائِئَةٌ	el-Câsiye 45/28
25	(قَالَ اللَّهُ تَعَالَىٰ وَامْتَارُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ)	Yâsîn 36/59

¹⁷ Açıklama, 06 Hk 4037 kayıt notlar kısmından alınmıştır.

26	قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ	er-Rum 30/17
27	وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ	er-Rum, 30/18
28	مِ الصَّلَاةِ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنِ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ (مَشْهُودًا)	İsra 17/78

Eserde 28 Âyet bulunmaktadır. Âyetlerin anlamları metinde mevcut olduğundan tabloda gösterilmemiştir.

2.2. Metinde Bulunan Hadisler

Tablo: 2. Metinde Bulunan Hadisler

Sıra no	Hadisler	Anlamı	Hadis no/Senedi
1	وَجُعِلَتْ قَرَّةَ عَيْنِي فِي الصلاة	Bana kadın ve güzel koku sevdirdi. Namaz da iki gözümün nuru kılındı.	(N3392 Nesâî, İşrat'ün-nisâ, 1) Hadislerle İslâm, Cilt 4, Sayfa 209 (diyanet.gov.tr)
2	الصلاة معراج المؤمنين	Namaz mü'minlerin mi'râcıdır.	Kelam-ı kibar
3	إذا تجلى لشيء من خلقه خضع له	Mahlukatından bir şey tecelli ettiğinde o mahluk ona boyun eğer.	النجوم الزاهرة في ملوك مصر والقاهرة مع الفهارس ج 17-1
4	اللهم أني أعوذ بعفوك من عقابك	Allah'ım muhakkak ki ben senin ikabından/azabından senin affına sığınırım.	Müslim, 486; Tirmizi, 3493; Nesai,5549; Ebu Davud, 879.
5	من تواضع لله رفعه الله	Kim alçak gönüllü olursa Allah cc onu yüceltir.	Beyhaki, Şuabu'l-İman, 8144, Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliya, 8/46.
6	سمع الله لمن حمده	Allah kendisini öveni duyar/duydu.	Darekutni, 1/339.
7	كما قال النبي عليه اذا قال العبد: السلام سمع الله لمن حمد نظر الله اليه بنظر الرحمة	Allah'ın rasulünün dediği gibi: "Kul "Allah kendisini öveni duyar" dediğinde Allah (c.c.) ona rahmet nazarıyla bakar."	Müslim, 404; Ebu Davud, 972; Nesaî, 1064.
8	اعوذ برضاك من سخطك	Senin gazabından senin rızana sığınırım.	Ebu Davud, 1427; Nesai,1747; Tirmizî, 3566; Nesaî,1130.
9	اعوذ بك منك	Senden sana sığınırım.	Müslim, 486; Tirmizî, 3493; İbn Mace, 3841.
10	قال عليه السلام صلاة الرجل نور في قلبه، فمن شاء منكم فلينور قلبه	Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun Rasulullah buyurdu ki: "Kişinin namazı onun kalbindeki nurudur. Sizden her kim isterse kalbini nurlandırın."	İbn Adiy, el-Kâmil fi'd-Duafâ, 2/414. Bu hadisin kaynaklardaki rivayetinde burada geçen "kalbihi: kalbinde" ibaresi yerine "beytihi: evinde" kelimesi geçmektedir. Bkz. [عن أبي هريرة: إن صلاة الرجل نور في بيته، فمن شاء فلينور بيته]
11	الصلاة مفتاح الجنة	Namaz cennetin anahtarıdır.	Deylemî, Firdevs, 2/224.
12	: الصلاة عماد الدين فمن أقامها فقد أقام الدين، ومن تركها فقد هدم الدين	Namaz dinin direğidir, her kim onu ikame ederse, dini ikame eder, her kim onu terk ederse dinini yıkar.	Münzir Terğib ve Terhib, 1/189.

13	وتحليلها التكبير تحريمها التسليم	Hadis (Ebu Davud, 61; Tirmizî, 238; İbn Mace, 275; Aynî, Umdetu'l-Karî, 7/444)
----	----------------------------------	--

Eserde 13 hadis bulunmaktadır.

2.3. Metinde bulunan tesbih dua, mısra ve benzerleri

Tablo: 3. Metinde bulunan tesbih dua, mısra ve benzerleri

Sıra no	Tesbih/Dua ve benzerlerinin metni	Anlamı	Türü
1	أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ	Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.	El-İstiâze: (Kulun Allah'a sığınması)
2	سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ	Azim Allah'ı tenzih ederim	Tesbih
3	الْتِحْيَاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ	Tüm övgüler, dualar, iyilikler Allah'a aittir	Dua
4	الْسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ	Allah'ın selam'ı, rahmeti ve bereketi sana ey Nebi!	Dua
5	السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ	Selam bize ve Allah'ın salih kullarına olsun	Dua
6	أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ	Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şehadet ederim ki Muhammed onun kulu ve resulüdür.	Dua
7	أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ	Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şehadet ederim ki Muhammed onun kulu ve resulüdür.	Dua
8	كَمَا صَلَّيْتَ وَسَلَّمْتَ وَ بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ رَبَّنَا إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ	Nitekim İbrahim'e ve ailesine de alemler içerisinde selam ettin, bereket verdin ve dullarını kabul eyledin. Rabbimiz şüphesiz ki sen övülen ve yüce olansın	Dua
9	التَّعْظِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ وَالشَّفَقَةُ عَلَى خَلْقِ اللَّهِ	Tazim Allah'ın emrine karşı, şefkat da Allah'ın mahlukatına karşı yapılır.	Dua
10	اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدِي وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ	Allahım bana, anne babama, bütün erkek ve kadın müminlere, bütün erkek ve kadın Müslümanlara, onlardan diri olanlara ve vefat edenlere, rahmetinle rahmet eyle ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım.	Dua
11	وبعد اداى الصلاة و المكلمات ومع الحاجات مناجات قاضى	Namazın edasından sonra, kelimelerden sonra ve Kadî'l-Hacat (salat-ı tefriciyye) münacatından sonra	Dua
12	âşikân-ı râfi salât-ı dâimûn	Yüce aşıklar, daima salat kılın (dua edin)	Mısra

Eserde 11 dua ve 1 mısra bulunmaktadır. Bu duaların büyük bir kısmı ettehiyyatü duasının anlamı içermektedir.

Duanın aslı şöyledir:

عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه، قال: كنا نقول التحية في الصلاة ونسبي ويسلم بعضنا على بعض، فسمعه رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: " قولوا التحيات لله والصلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله ؛ فإنكم إذا فعلتم ذلك فقد سلمتم على كل عبد لله صالح في السماء والأرض (1202 صحيح البخاري).

2.4. Tahiyat Duasının Anlamı

Abdullah bin Mes'ud (ra) dedi ki: Biz namazda selâm verirdik, birbirimizi çağırırdık ve selam verirdik, bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz onu işitti ve şöyle buyurdu: Selam olsun sana ey Peygamber ve Allah'ın rahmeti ve bereketi, selam bize ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun ve şahadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resulü'dür, çünkü bunu yapsaydın, herkese selam verirdin. Allah'ın göklerde ve yerde salih kulu. (Sahih Buhari, 1202)

3. Beyânı Edâü's-Salâtü's-Sâlikîn

Namazın huzû' ve huşû' ile eda edilmesi için abdest alınması ve cemaat olunması tavsiye edilir. Cemaatin toplu olarak namaz kılışı mahşer provasıdır. Zira ölümden sonra tekrar dirilme, mahşer günü imanın esaslarından biridir. Namazda kıyamda durmayı mahşer günü Allah Teâlâ'ya hesap vermeye benzetilir. Müslümanın namazda bazı endişelerden kurtulması gerektiğini; cennet ümidi ve cehennem korkusu gibi düşüncelerin yerine namazı Allah korkusu ve huşu ile kılması gerektiği ifade edilir.

3.1. Beş Vakit Namaz Hakkında Var Olan Âyet ve Hadîsler

Namaz Allah içindir. Beş vakit namaz için vakit girdiğinde Allah rızası için namaz kılın denilmektedir. Bu sebeple, namazın emr-i ilahî olduğuna dair ayet ve hadislerle yer verilmiştir. Namazla ilgili sapkın düşüncelere sahip bazı kişilere de verilecek en güzel cevaptır. Namaz cennet kapılarının açıcısıdır.

3.2. Gûfte-i Şerâit-i İslâm

Manzum olarak yazılan bu bölüm 32 farz olarak bilinen İslam Dininin temel şartlarını açıklamaktadır. Manzumenin sonunda Fakir Ömer diyerek yazan kendi ismini zikretmiştir.

3.3. Gûfte-i Câmî'ü's-Salât

Bu manzumede bir günde kılınan namazların; farz, vacip ve sünnet olarak rekâtlarını saymakta, bayram namazlarını ilave ederek Derviş Ömer ismiyle manzumeyi tamamlamaktadır.

3.4. Beşiktaş Mevlevîhâne Postnişini Nazîf Efendi

Bu manzume muamma yoluyla 32 farzı açıklamaktadır. Sonunda da namazın dâhili ve harici rükûnlarını sayarak bitirir. İsmi şiiirin başlığında verilmiştir. Eserin sonunda Hicri ve Rumî tarihlere yer verilmiştir.

4. METİN

Mi'râc-ı Sâlikân be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcü'l-Mü'mîn

Abdestin Alınışı

Beyân-ı Edâü's-Salâtü Sâlikîn-Beyân-ı Gusl-i Sâlikîn

Fihrist

2. Müminin mi'râcı namaz olduğu

14. Edâ-yı namâz-ı sâlikîn

16. Beyân-ı gusl-i sâlikîn Mevzûn olarak Süleyman Rüşdî Efendi
 21. Güfte-i -i şerâit-i İslâm Mevzûn Fakîr 'Ömer Efendi
 22. Güfte-i -i câmi'üs-salât Mevzûn Dervîş 'Ömer Efendi
 24. Namâz üzerine Mevzûn Mevlevî Şeyhi Latîf Dede
 19. Beş vakit namâz hakkında var olan âyet ve hadîs

Hüve Mi'râc-ı Sâlikân-ı Mesâlik be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcû'l-mü'mîn

Bismillahirrahmanirahim

[2] İmdi ey dervîş, bu salât bir mi'râcdır ki gerek 'avâm ve gerekse hâssı cümlesi bu tarîkden ve her birisi be-hاسب'el-isti'dâd ü kabiliyyet bu yoldan zirve-i ihtisâsa erişiyorlar. Nitekim Hazret-i server-i kâ'inât aleyh efdal'us-salât buyurmuştur. *وَجُعِلَتْ فُرَّةٌ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ*¹⁸ ve imâm'ül-e'imme, ve kâşif'ül-gumme. Hüccetü'l-hak alâ'l halk. Fahreddin Razî, Tefsîr-i Kebir'inde böyle takrîr buyurur ki, çün hâce-i 'âlem sallallahü aleyhi vesellem, şeb-i mi'râcda Cenâbı Hazreti İlahîden mürâca'at etmek diledikde, Bâri Teâlâya münâcât ve niyâz eyledi ve eyitdi, yâ râhim'ül-fukâra-ı ve'l-mesâkîn, ben kulun ki bu gice bu devlet-i sa'âdetle müşerref oldım. Ya İlahî bu devletten ümmetimin dahi nasîbi var mıdır, dedikte, Hazret-i Cenab 'izzetden hitâb olub buyurdu ki, ey Habîbim Muhammed ümmetinin mi'râcları beş vakit namâzı cemâ'atle edâ eylemektir. Pes imdi benim rûhum vaktâ ki Hazret-i server-i kâ'inât aleyhi efdal'üs-salât ol 'âlemden bu 'âleme tenezzül [3] buyurdu. Ashâb-ı kirâm ve ahbâb-ı 'izâma salât, mü'minin mi'râcdır deyü buyurdu. Nitekim yine imâm-ı Fahr Razî buyurur. Namâz, mi'râc-ı rûhânî ve cismâniyeti câm'idir. Zirâ ki salâtın hem kâliyyeten müteallik olan ezkâra iştimâli vardır. Pes dinle imdi ey 'azîz, bu mi'râc-ı şerîfin tafsîli budur ki: kaçan server-i 'âlem sallallahü aleyhi vesellem ol sefer-i mübâreke 'azm eyledi yani 'azimete kasd eyledi, evvelâ tahârete mübâderet eyledi. Zirâ makam-i akdes bî-tahâret duhûlü müyesser değildir. Pes öyle olsa Hz. Cebrâil bâ-emr hazret-i Rabb-i Celîl ol hazret-i bâ-'izzete vuzû' için cennette olan âb-ı kevserden su getürdi. Ol dahi böyle vâki' oldı ki Cebrâil aleyhisselâm bevâb-ı behîşt olan Rıdvân'a emr eyledi ki cennetten iki tane yakut ibrîk alup anları havz-i kevserden pür idüp ve bir zümürüdden çâr-kûşe ligen (leğen) getüre Rıdvân dahi emr-i 'âli mûcibince ol ibrîkleri kevserle pür idüp getürdi, huzûr-i hazrete ma'an geldi. Pes imdi ey 'azîz, Hâce-i 'Âlem (sav) vuzû' eyledi. Ba'd-ez-ân 'urûca şürû' etti. Kezâlik bende-i mü'min dahi kaçan ki dilese mi'râc için kadem-niyâzi dergâh-ı bî-niyâza koya. Evvelâ ana lâzımdır ki zâhirini âb-ı mutlak ile pâk eyleye¹⁹ [4] nitekim zâhir-i şer'de beyân olunmuştur. Ve çünkü zâhirini pâk eyledi, lâzımdır ki bâtınını dahi pâk eyleye.²⁰ Pes imdi ey dervîş kaçan ki ol mü'min bâtınını pâk etmeğe kasd eyleye Cenâb-ı İzzet-i celle celâlühü dahi tevfikini ol bende-i mü'mine refik eyleyüp ve Rıdvân-ı İlahî celle ve 'alâ iki ibrîk ki biri havf, biri recâdır, kevser-i îmân ve âb-ı 'irfânla pür edüp ol mü'min-i musallîye getirür. Ve ol dört köşe ligen ki bir köşesi 'âlem-i ef'âl ve ikinci köşesi 'âlem-i sıf'ât ve üçüncü köşesi 'âlem-i esmâ ve dördüncü köşesi 'âlem-i zâttır. Ve her köşesi bir cevher mersûsla²¹ mücevherdir. Meselâ 'âlem-i ef'âl cevher-i tevhit ile ve 'âlem-i sıf'ât cevher-i vahdâniyyet ile ve 'âlem-i esmâ cevher-i ahadiyyet ile ve 'âlem-i zât gayb-ı hüvviyyet ile mücevher olup ve ol mü'min-i musallîye îsâl olunur. Ve

¹⁸ "حُبِّبْتُ إِلَيَّ النَّسَاءَ وَالطَّيِّبُ وَجُعِلَتْ فُرَّةٌ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ. عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) "

Enes (b. Mâlik) tarafından nakledildiğine göre, Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: 'Bana (dünya nimetlerinden) kadın ve güzel koku sevdirdi. Namaz ise gözümün nuru kılındı.' (N3392 Nesâî, İşratü'n-nisâ", 1) (Hadislerle İslâm, 4/209 (diyanet.gov.tr).

¹⁹ Derkenar: Su ile abdest alup zâhirini pâk etmek.

²⁰ Derkenar: abdest ile bâtınını pâk eyleye

²¹ mezsûsla yazılmış, hattat yanlışı. mersûs: (a.s. resâs'dan) 1. kursun madeniyle sağlamaştırılmış şey. 2. sağlam. mes'adet (bk. metîn, muhkem)

çünkü ol mü'min-i musallînin zâhir u bâtını pâk olmak müyesser oldu. Hemân ol hinde burâk-ı muhabbet hulûsla ve suretle tezyîn olup musallînin önüne çekerler. Ve ol burâkın iki kanadı vardır. Biri zevk ve biri şevkdir.²² Pes imdi ol mü'min-i musallî buraka binüp evvel kademinde kevneynden geçüp göz yumup açınca (beyt-i makdis /beyt-i mukaddese) varup derûn-i dilden ve cân-ı gönülden

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلدِّي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ²³

[5] nidâsını ider. Pes²⁴ bundan sonra teveccühi mikdarında Cenâb-ı Kudsi İlâhiyye ittîlâ' hâsıl idüp ve âsâr-ı 'azamet ü kudret-i ilâhî ol mertebede şol denlü müyesser olur ki, melekîyât ve melekûtîyâtan geçüp cem'î mükevvenât hazret-i Hakk'ın 'azamet ve kibriyâsı tecellisinde mahv ü muzmahil görür. Öyle olsa mü'min-i musallîye dahi bu makâmda lâzımdır ki külliye eşyâlara nazar-ı 'akilla te'emmül eyleyüp envâ'ı nebâtât ve hayvânât ve insândan ve dahi bunlardan gayri ne var ise; meselâ, dere, tepe ve sahrâ ve berrîye ve dağlar ve deryâlardan yüz çevirüp²⁵ teveccühünü 'âlem-i bâlâya eyleye. Andan sonra semâvâtan ve zümre-i melâ'ikeden ve sidret'ül-müntehâdan ve anların sükkânından ve 'arş u kürsîden ve cennet ü cehennem ve levh ü kalem, belki on sekiz bin 'âlemden bir dahi anun nazarına nesne gelmeyüp ve envâr-ı 'azamet-i İlâhî ol musallîye pertev salup mecmû' bu mezkûrât ol nûrun yanında mahvolup şöyle ki kevâkib tulû'-ı âftâbda nice mahvolur, böyle müşâhede eyleye. Ba'd-ez-ân tahkîk ve yakîn yönünden iki ellerin²⁶ kaldırıp²⁷ iki cihânı ardına alıp (Allahu ekber) deyüp namâza tekbîr ide. Ba'dehu iki elini bağlayup sedâ ile tâ ki 'âlem-i süflîde ve 'ulvîde olan vesâvis-i nefsânî ve şeytânî taarruzu rûhânî etmeğe kâdir olmaya. El-kissa: Hazret-i Hâce-i 'Âlem sallallahu te'âlâ aleyhi vesellem gibi ki [6] kadem-i mübârekini²⁸ (sahra-ı beyt'ül-mukaddesden/makdisden) kaldırıp mi'râca kodı. Mü'min ü musallî²⁹ dahi tekbîr-i iftitâhtan sonra kadem-i himmetini mi'râc-ı senâya koyup (سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك وتعالى) okuyup kırâ'ata ibtidâ eyleye Nitekim Âdem Safiyyü aleyhisselâm böyle oldu ki Kur'ân-ı Kerîm 'de فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِنَّ³⁰ buyurmuşdur

Belki mi'râc-ı melâ'ikede hemîn bu kelime idi ki فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ³¹ dir. Pes şek yoktur ki 'urûc heme 'âlemiyân bu kelime-i şerîfe olmuşdur. Nitekim إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ³² وَانْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ³³ Ba'd-ez-ân mi'râc hazret-i server-i 'âlem sallallahü aleyhi vesellem gibi ki. mübârek kademini³³ itbâk-ı semâvâta koyup yedi tabakada ki nefis ü şeytân-ı la'înin dahl ü taaruzundan kendüyi mahfûz gördü. Nitekim وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ³⁴ buyurur. Kezâlik mü'min-i musallî dahi senâdan sonra kadem-i himmeti âsumân-ı muârefe koyup bu yedi tabakada olan mekâyid ve vesâvis-i şeytândan halâs olmak³⁵ için اَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ³⁶ deyip Hazret-i server-i kâinât 'aleyhi efdal'us-salavât gibi ki, itbâk-

²² Derkenar: zevk (ü) şevkle namaz mahalline varmak

²³Kur'ân-ı Kerîm, Diyanet İşleri Başkanlığı, Enam, 6/ 79) إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلدِّي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ خَبِيْفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ " Ben, O'nun birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim."

²⁴ Derkenar: kibleye yönelmek

²⁵ Derkenar: mâsivâdan geçmek

²⁶ Ellerin (yanlış olarak kâf-ı nunla yazılmış.)

²⁷ Derkenar: ellerin kaldırmak

²⁸ Derkenar: Ayağını seccadede berk etmek

²⁹ (Mü'min-i musalli) olmalıydı

³⁰ (Diyanet İşleri Başkanlığı, el-Bakara: 37) "Derken, Âdem (vahiy yoluyla) Rabbinden birtakim kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabbine yalvardı..."

³¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, en-Nasr 110/3 "Rabbine hamd ederek şanınin yüceliğini dile getir"

³² Diyanet İşleri Başkanlığı, el-İsra 44 "O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur."

³³ Derkenar: Kiyamda durmak

³⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, es-Saffat: 7 "Ve (onu) her türlü isyankâr şeytanî güce karşı koruduk."

³⁵ Derkenar: Euzu okumak

³⁶ El-İstîâze : (kulun Allah'a sığınması) Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım. Bu durum Nahl suresinin 98. ayetinde şöyle ifade ediliyor: الرَّجِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ بِاللَّهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ Kur'an okuyacağın vakit, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.

başını secdeden kaldıra. Tecelli-i diğeri ki, tecelli-i zâtdan ibârettir ol vârid olur. Bu tecelli-i kemâl kurbundan kinâyedir ki semere-i şecere-i meskenettir. Nitekim **وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ**⁵² buyurur. Ve bu mertebe sâliklerin bülemlend makâmıdır. Ve bunda bir dakika vardır ve budur ki, tecelli-i sıfat mabeyninde tefâvüt vardır. Biri **rükû'** ve biri sücûddur. Feimmâ çünkü zâtı ile sıfat beyninde imtiyâz olmadığı gibi kezâlik iki tecellide dahi imtiyâz yokdur, sûret yönünden. Nitekim sûrette iki secde birbiriyle yegrekür. **feimma** ma'na yönünden tefâvüt çoktur. Ve bu esrâr sana ol-vakt zâhir ü 'ayân olur ki, bu ef'âlin sırrı sana keşf ola. Nitekim server-i kâ'inât aleyh efdalu's-salavât (اعوذ بك منك) buyurdu. Egerçi zâhirde iki hitâbile ber minvâl üzeredir.⁵³ Amma be-hasebü'l-ma'na tefâvüt. **كاف** **خطاب بك تا كاف منك** [10] i'lâ-yı 'illiyînden esfele's-sâfilîne kadardır. Geldik imdi ey dervîş bundan sonra ma'lûm ola ki çün mi'râc Hz. Resûl sallallahü aleyhi vesellem hem rûhla hem cesedle idi. Kezâlik iki rek'at namâz-ı mefrûzada dahi bu ma'nâ hâsıdır. Meselâ evvelki rek'at cismin mi'râcî mukabelesindedir. İkinci rek'at mi'râc-ı rûh mukabelesindedir. **Pes**⁵⁴ imdi benim azîzim çünkü mi'râc-ı eşbâh ve ervâh mü'min-i musallîye müyesser oldı. Bu kerre mü'min-i musallîye vâcib oldı ki, Hak celle ve 'ulâ hazretine senâ eyleye Nitekim Hazret-i Resûl-i 'Âlem sallallahü aleyhi vesellem hazretleri makâm-ı (دنى فتدلى)⁵⁵ mekân-ı (قاب قوسين او ادنا)⁵⁶ da Hak sübhânehü ve te'âlâ hazretlerinin senâsına mübâderet gösterüp ve Hz. Cenâb-ı İlahiyye 'arz-ı senâ eyleyüp **وَالصَّلَاةِ وَالصَّلَاتِ لِلَّهِ وَالتَّحِيَّاتِ لِلَّهِ وَالتَّحِيَّاتِ لِلَّهِ وَالتَّحِيَّاتِ لِلَّهِ** dedi **طَيِّبَاتُ** dedi **طَيِّبَاتُ** dedi Pes sâ'ir mü'mîn dahi bu senâ ile me'mûr oldı. Ve çünkü bu ebvâb-ı mugalleka⁵⁷ feth, ve derecât-ı me'âlîye kadem-i şerîf hazret-i Muhammediyye ile müyesser eyledi. Lâbüd rûh-i pür-fütûh Muhammediyyeye cevap arz olunması lâzım gelmegin Cenâb-ı İlâhiyyeden dahi hitâb-ı 'izzet olup **وَبَرَكَاتُهُ** 'izzet olup **وَبَرَكَاتُهُ** nidâsı geldi. **Pes**⁵⁸ çünkü Hazret-i Hâce-i 'Âlem sallallahü aleyhi vesellem dahi [11] Cenâb-ı Hazret-i Ehadiyyetden bu minvâl üzere selâm ve kelâm istimâ' etti. Ol dahi **عَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ** deyü cevap virdi. **Pes** imdi mü'min-i musallî bu makâma ol hazretin vâsıtasıyla erişdi. Burada güyâ musallîye bir sâil su'âl edüp eydir ki, ey musallî bu derecât-ı 'âlîyeye ne 'amel ile dühûl ve bu makâm-ı seniyyeye kimin vâsıtasıyla vüsûl-i müyesser oldı. Musallî dahi güyâ sâile cevap virüp eydür ki, be-devlet **وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ** deyüp ba'dehü sâil-i diğeri eydür ki, bu seyyid-i kevneyn ve resûl-i sekaleyn berk-i hâtif gibi turfetü'l-'ayn içre nâhiyye-i ümmü'l-Kurâdan Mescid-i Aksâya erişdi. Ve sanevber misâl münbit Mescid-i Aksâ'dan nihâyet semâvât-ı a'lâya **كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ**⁵⁹ başı çekdi ve sadr-ı Sidre'den miyve-i şîveye **فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ**⁶⁰ per ü bâl ile uçtu ve çün hezâr destân hezâra dâsîtan ile **فَأَوْخَىٰ إِلَىٰ عَيْبِهِ مَا أَوْخَىٰ**⁶¹ ile uçtu ve çün hezâr destân hezâra dâsîtan ile **فَأَوْخَىٰ إِلَىٰ عَيْبِهِ مَا أَوْخَىٰ**⁶² şâhsârında nâz ü niyâzla zârîliklar eyleyüp bu reftâr ile tekellüm eyledi ve vâdi-i külbede (kulube) teki pûve maksad-ı hakîkiyi cüst u cû eyledi. [12]

⁵² Diyanet İşleri Başkanlığı, Alak, 19 "secdeye kapan ve Allah'a yakınlaş"

⁵³ Derkenar: rükûdan secdeye varmak

İkinci secde

⁵⁴ Derkenar: Eşbâh: şeyhler cisimler cedler vücûdlar

Ervâh: ruhlar canlar

⁵⁵ دنى فتدلى (dena fetedelâ)

⁵⁶ قاب قوسين او ادنا (kâbe kavseyini ev ednâ)

⁵⁷ Derkenar: Muğlak kapalı ve kapanmış olan kapu

⁵⁸ Derkenar: eşbâh

Şinemler, cemler, cedler, vücûdlar

Ervâh: ruhlar, canlar.

Muğlak: kapalı ve kapanmış olan kapı

⁵⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, İbrahim, 24 "Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti."

⁶⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, en-Necm, 9 "Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu." Ayet mealleri için:

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Necm-suresi/4789/5-18-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 23.02.2021).

⁶¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, el-İsrâ, 1 Ayetin tamamı: "Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir."

⁶² Diyanet İşleri Başkanlığı, en-Necm, 10 "Böylece Allah, kuluna vahyini ilettili."

Şiir

Vezn: mef'û / mefâ'ilü / mefâ'ilü f/e'ulün

Ey bülbül-i güzlâr-ı me'ânî ki tûyî /

Ey mahrem-i esrâr-ı nihânî ki tûyî /

Her kes ki nişân-ı dûst men cüst ü niyâftî/

Hem ez tû beyâbedân nişânî ki tûyî⁶³

Hâsıl-ı kelâm: Güyâ sâil suâl idüp eydür ki böyle bir seyyid-i pesendîde ve buncalayın nûr her dû dîde ey misâfir-i mi'râc الصلاة معراج المؤمن ⁶⁴ ne hediye ve ne nik gibi 'atiyye gönderdik. Mü'min-i musallî dahi salâvâta teşebbüs eyleyüp eydür ki, اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ⁶⁵ Pes girü sâil su'âl edüp eydür ki, be-şeref-i mütâbe'at in hâce sallallahü aleyhi vesellem da'vet-i halîl (ü) celîl aleyhisselâm müyesser oldı ki senden ötüri ol hazret su'al edüp: رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا ⁶⁶ didi. Pes imdi ey musallî ol du'ânın cezâsı ve mukâbelesinde olan murâdının istidâ'sı nedir? Musallî dahi cevâb verüp eydür ki (كَمَا صَلَّيْتَ وَسَلَّمْتَ وَبَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ فِي الْعَالَمِينَ رَبَّنَا إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) ve bundan sonra hâce-i 'Âlem sallallahü te'âlâ aleyhi vesellem ol bârgâh-ı âlî makâmda temekkün buldu. Ve hazret-i celâl ehadiyyetden سل تعط واشفع تشفع hitâbiyla müşerref oldıysa ol hazret dahi cenâb-ı kibriyâyı 'azametden ümmetinin yarlıganmasın taleb ider. Pes imdi bu mertebede musallîye dahi lâzımdur ki senâ ve du'âdan sonra mağfiret-i müslümîn ve müslimât taleb eyleye. Ve müeyyed-i hâsdan [13] erbâb-ı ihtisâsı içün zerre-i muhabbet ve ihlâs getüre tâ tahkîk-i ma'nâ-yı (التعظيم لامر الله والشفقة على خلق الله هـ) göstermiş lâcerem vâcip olur ki musallî dahi bu du'â ve istiğfâra ikdâm eyleye (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدِي وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلِلْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَخْيَاءِ مِنْهُمْ) ba'd- ez-ân Hazret-i Server-i 'Âlem sallallahü te'âlâ aleyhi vesellem tertîb-i hizmeti yerine getürüp mühimmât-i ümmeti itmâma erişdirmekle, cem'iyet-i hâtır tahsîl eyledi. Mi'râc-ı şerîfden inmesi lâzım geldikde evvelâ zümre-i melâikeden 'ubûr eylediğinde anlara (سَلَامٌ) virüp andan sonra ashâb-ı kirâma mülâkî oldıgında (سَلَامٌ) virmişdür. Kezâlik musallî dahi mi'râcından hîn-i ferâgatda ol melâike ki sağ tarafındadır selâm verüp namâzın tamâm ede. Nitekim (تَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ) ⁶⁷ buyurmuşlardır. Pes imdi benim rûhum (الصلاة معراج المؤمنین) hadîs-i şerîfinin ma'nâ-yı latîfi ve fehevâ-ı şerîfi böyledir. Pes imdi sen dahi cidd ü cehd ile ola ki cemi' ömründe bu beyân olan vech üze bâri iki rek'at namâz kılmağa kâdir olasin. Tâ ki sen dahi mi'râc-ı Muhammediyyeden behre-yâb ve hisse-dâr olasin. İnşallah, ve mâ tevfiği illa billah ve bi-inâyetillah [14] ve bi-inâyeti'llah ve bi-inâyet-i resulillah sallallahü te'âlâ aleyhi vesellem ve âlihi ecma'in.

Sene 1234 Rebiülevvel 27

Mürşidim Yahyâ Âgâh İslambolî hazretlerinden ahz şode.

⁶³ Türkçesi:

Ey içinde bulunduğun ma'na bahçesinin bülbülü

Ey gizli sırların saklı olduğu yerde olan

Herkes seni dostun işareti (bildi), ben bulamadım

Hem işaret senden geldi, sen işaretin içindesin

⁶⁴ Hadis-i Şerif, "Namaz mü'minin mi'râcıdır"

⁶⁵ Dua, Tamamı: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ * كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ * إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ * كَمَا بَارَكْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ * إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Türkçesi: Allah'ım efendimiz Hz. Muhammed (sas) ve âline, efendimiz Hz. İbrahim'e (a.s.) ve âline rahmet ettiğin gibi rahmet eyle. Allah'ım efendimiz Hz. Muhammed (sas) ve âlini, efendimiz Hz. İbrahim (a.s.) ve âlini mübarek kıldığın gibi mübarek kıl.

⁶⁶ Kur'ân-ı Kerîm, el-Bakara 129, "Soyumuz içinden, ... bir elçi çıkar rabbimiz!"

⁶⁷ حُكْمُ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ التَّشْكِيلِ: حُكْمُ الْمَطْلَبِ الْأَوَّلِ: Erişim tarihi: 23.02.2021

Harirü'l-fakîr Cemâleddin bin Alî Konya Aksarâyî Be-tarîk-i Nakşibendî El-Kadirî Bende-i dergâh-ı Erdi Baba kurb-i Haseki 'an-âsitâne-i aleyh gaferallahü li-zünûbihi amîn

Beyân-ı Edâü's-Salâtü's-Sâlikîn

Namâzı huzû' ve huşû' üzre eylemek oldır ki, (ezân)-ı şerîf okunduğu vakit İsrâfil aleyhisselâm ihyâ için âhir nefhada sûr eylediğin fikr eyleye. Halk yerlü yerinden kalkup âbdest alup (**mescide**) gelmek kaydında oldukların kabirden kalkup mahşere gitmelerin fikr eyleye. Çünkü mescidde cem' olalar. Mahşer yerinde cem' olmağı fikr eyleye. (**ve sâf sâf**) oldukların kıyâmette halâik yüz yigirmi sâf olmalarını fikr eyleye (**ve namâzda durmağı**) Allâhü te'âlâ [15] dîvânında durmağı hesâp ve cevap vermeğı fikr eyleye. Ama sırâtı ayağı altında ve cenneti sağ yanında ve cehennemi sol yanında ve Azraîl aleyhisselâmi zahrında⁶⁸ ve kabrini secdesi yerinde ve Mekke'yi karşısında vallâhü te'âlâ cem'ini ihâta edüp nazar ider deyü fikr eyleye (**ve imâm**) okuduğu vakt kıyâmet gününde hayr ve şer defterleri okuduğın fikr eyleye. (**ve rükû'da**) kıyâmet gününde Allâhü te'âlâ hazretine rükû' olursa gerekdir anı fikr eyleye.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (وَعَدَتِ الْوُجُوهَ لِلْحَيِّ الْقِيَوْمِ) ⁶⁹ (**ve secdede**) dahi Allah sübhanehü ve te'âlâyâ secde olursa gerektir. Anı fikr eyleye. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَدُعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ⁷⁰ (**ve tehiyyatda**) dahi halâik cehennemi gördüklerinde dizleri üstüne düşseler gerekdir anı fikr eyleye قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

(كُلِّ أُمَّةٍ جَائِيَةٌ) (**ve selâm**) virüp dağılmağı dahi halkın kimi cennete ve kimi cehenneme gitmesin fikr eyleye (قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَامْتَأَرُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ) ⁷¹ ve namâzını kılup kabul olur mu olmaz mı deyü korku çekmesi kaydın cennete mi giderem cehenneme mi giderem ola deyü korkusun fikr eyleye. Ve eğer bu ahvâle ri'âyet edebülirse; tamâm huzû' ve huşû' bulunur. İnşallahü te'âlâ

Sene H.1234/ M.1818 [16]

5. Beş Vakit Namaz Hakkında Var Olan Âyet ve Hadisler

72 قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۗ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۗ ﴾ Allâhü te'âlâyâ tenzîh edin. Yani anınçün namâz kılın, akşama dâhil olduğunuzda salât-ı mağrib ü 'işâyı ve sabâha dâhil olduğunuzda salât-ı subhu ve 'işâda salât-ı 'asrı ve zuhireye⁷³ dâhil olduğunuzda salât-ı zuhri kılın. Semâvât ve arz ehlinin hamd ü salâtı ancak Allâhü te'âlâ hazretlerine mahsûsdur, gayriye değildir. Ve dahi ibn-i Abbâs radiyallahü anhümâya salât-ı hamsenin zikrini kırâatda biliyor musun su'âl olındıkda ne'am deyüp iş bu âyet-i kerimeyi okumuşlardır.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ⁷⁴ (أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُنُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا)

yani salât-ı mefrûzayı ikâmet eyle. Şemsin zevâlından gicenin zulmetine dek. Ve salât-ı subhu dahi ikâmet et ki tahkîk salât-ı fecrde leyl ü nehâr melekleri hazırlardır. (لِدُنُوكِ الشَّمْسِ) ⁷⁵ öğle ve ikinci (غَسَقِ اللَّيْلِ) ⁷⁶ ahşam ve yatsı ve fecr ve salât-ı subhdur. İşbu âyet-i celîle dahi beş vakit namâz-ı mefrûzayı câmi'dir. ⁷⁶ [17] Pes melâike-i

⁶⁸ zahr: arka, sırt

⁶⁹Diyanet İşleri Başkanlığı, Tâhâ 111 "Diri ve her şeyin varlığı kendine bağlı olan Allah'ın huzûrunda yüzler (başlar) hicapla eğilmiştir;"

⁷⁰Diyanet İşleri Başkanlığı, Kalem 43, "Hâlbuki onlar, yapabilecek durumda iken de secdeye çağrılmışlardı."

⁷¹Diyanet İşleri Başkanlığı, Yâsîn 59, "Ve "Ey günahkârlar! Siz bugün şöyle ayrılın!" (denir)."

⁷² Diyanet İşleri Başkanlığı, er-Rum, 17-18, "Bu sebeple akşam vaktine eriştiğinizde ve sabah kalktığınızda Allah'ı tesbih edin. (17) Göklerde ve yerde her türlü övgü O'na mahsustur. Gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde de O'nu tesbih edin. (18)"

⁷³ Salât-üz-zuhr: öğle namazı.

⁷⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, el-İsra, 78 "Gündüzün güneşin gün ortasını aşmasından gecenin karanlığına kadar namazı kıl; bir de sabah namazını, çünkü sabah namazı şahitlidir."

⁷⁵ gasak: (a.i.) gecenin ilk karanlığı.

⁷⁶ Derkenar: Sûre-i Rûm

‘ızâmdan ba’zısı rākî’ ve ba’zısı sâcid ve ba’zısı kâ’im ve ba’zısı kâ’iddir. Musallî olan bu cümleyi câmi’dir. Peş ey ahî, salât bir şem’-i ilahidir ki, anunla kâim olan diller münevver olur. *فمن شاء* قال عليه السلام صلاة الرجل نور في قلبه، فمن شاء الصلاة (الصلاة) قال عليه السلام الصلاة مفتاح الجنة. ⁷⁷ salât küşâyende-i ebvâb-ı cinândır. ⁷⁸ ve kâle aleyhisselâm (الصلاة) الصلاة عماد الدين فمن أقامها فقد أقام ⁷⁹ tahkîk-i namâz mi’râc-ı mü’mindir. ⁸⁰ Kemâ kâle aleyhisselâm *فمن أقامها فقد أهدم الدين* tahkî-i namâz dinin sûtûnudur. Şol kimse ki anı terk eyler, dinini yıktı. Âşik-ı sâdıkın şanı oldır ki, mahbûbun hıdmet ü ta’âtine ve ma’şûkun müşâhede vü mükâlemesine her vakitte muntazır ola. و *بعد اداى الصلاة و المكلمات و مع مناحات* salât-ı âtiyeye ve vakt-i ma’hûdeye muntazır ve arzumend ola böyle olmayıp da (**âşikân-ı râfi salât-ı dâimûn**) Bizler dâimâ müşâhede-i Hakk’a irdük işbu beş vakitte olacak müşahedeye ihtiyâcımız kalmadı deyü bu beyti hüccet ittihâz etmek mülhid⁸¹meşreb olanlar haklarındadır. [18] Bâ-husûs ki bu beytin lafzından salâtı terk eylemek ma’ânası min ba’d müstefâd olmaz. Belki kesret-i salâta delâlet ider. Öyle olmamış olsa idi bu te’vîl, cümle evliyâyı tekzîb ve Kur’an u hadîsi tahrîp kılmış olur. Ne’üzü billahi te’âlâ min hâza’l-i’-tikâdi fe’l-yeteemmel.

6. Güfte-i Şerâit-i İslâm

İslâmın şartın su’âl edersen	İcmâlen şartı bil beşdür efendi
Murâdın î mân öğrenmek ise	Anın da ‘adedi şeşdür efendi
Savm ile salât, zekât ile hac	Mâlın var ise Hak yoluna saç
Biri şehâdetdir lisânını aç	Dir isen amma hoşdur efendi
Dîn Muhammed dînidir cümleden ası	Ol gayri dînler bilmeziz nasıl
Ziyâdesi yokdur üç farzı gusûl	Mazmaza, istinsâk beden yaşıdır efendi
Biz de dört biliriz farz-ı âbdestin	Gel öğren eğer var ise kasdın
Dirsekden yuyasın mâ’ ile destin	Vechile ricleyn başdur efendi
On iki şartı vardır salâtın	Kılın anı menziline iletin
İlme’l-yakîn eğer varsa ‘aleneyn	İnan da anı ideyin işdir efendi [19]
Hadesden, necâsetden tahâret	Sözin birin öğren etme kerâhet
İstikbâle kible vakitle niyyet	Bu altı saydığım rüşdüdür ⁸² efendi
Tekbîr ile ellerin başına getir	<u>Kıyâm, kırâat, rükû’ sücûda yetür</u>
Kâ’de-i âhirde bir miktar otur	<u>Kılırsan bunları hoştur efendi.</u>
Fakîr Ömer’in bildiği böyle	<u>Noksânı var ise gel doğru söyle</u>
Su bulunmaz ise teyemmüm eyle	İki darb bir niyyet üçdür efendi.

6.1. Güfte-i Câmi’ü’s-Salât

Hey Emir Efendi şimdi namâz sorar mısın?

Dur cevap virem sana şimdi namâz sorar mısın?

⁷⁷ <https://www.aghayed.info/09-%D8%AA%D8%AC%D9%88%D9%8A%D8%AF-%D9%80-%D9%85%D9%82%D8%A7%D8%A8%D9%84%D9%87/> (Erişim tarihi: 03.08.2021).

⁷⁸ Hadis-i Şerif, Cennetin anahtarı namazdır. Tirmizi, Tahâret:1 (Erişim tarihi: 02.02.2022).

⁷⁹ “Namaz mü’minin mi’râcıdır” Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, IV, Yunus Suresi 10. âyetin tefsiri.

⁸⁰ الصلاة عماد الدين من أقامها فقد أقام الدين ومن تركها فقد هدم الدين *‘Namaz dinin direğidir. Kim onu kılsa dinini ayakta tutar ve her kim onu terk ederse dinini yıkılmış olur.’* şeklinde kaydı var. (TDVİA, Namaz mad: *Müsned*, V/231, 237; Tirmizî, “İmân”, 8) (Erişim tarihi: 04.03. 2021).

⁸¹ Derkenâr: mülhid: Hakdan ‘adûl idüp bâtil mezhebe sâlik ve zâhib olmak

⁸² Derkenâr. Rüşd, doğru yoldan gitmek

Yazın yüce kim ötdür, bilmeyene yavuz dertdir
(1) Sabah namâzı dördür, dahi namâz sorar mısın?
Allah'tan hâcet dilerim (2) öğleyi de on kılarım
Gâh ağlarım, gâh gülerim dahi namâz sorar mısın?
Namâz sorıcısın bildim beni bunda gâfil buldun
(3) İkindiye sekiz kıldım, dahi namâz sorar mısın?
(4) Akşam namâzı beşdir, kılmak anı bize borçtur
(5) Yatsu dahi on üçdür dahi namâz sorar mısın? [20]
Günde gicede kırk rek'at on yedi farzı yigirmi sünnet
Vitri vâcip üç rek'at dahi namaz sorar mısın?
Kendim hayrân oluram farzı sünneti bilürem
Bir yıllık namâz söylerem dahi namâz sorar mısın?
Erenlerden ola himmet, yaradan Allah'tan minnet
Yedi bin iki yüz sünnet dahi namâz sorar mısın?
Tamâm olsun burada râz kimini oku kimini yaz
Altı bin yüz yigirmi farzı dahi namâz sorar mısın?
Kimine vâcibdir zekât, bize dahi farzdır salât
Yedi bin beş yüz altmış tahiyât, dahi namâz sorar mısın?
Câmi'lerde olan imâm, bu denlü bilmez kelâm
Dört bin dört yüz seksen selâm dahi namâz sorar mısın?
Altı bin altı yüz altmış ideriz *iftitâh* ile tekbîrleri biz
Hele bu denlü biliriz, dahi namâz sorar mısın?
Efendi, sarığın eğri mi, yoksa kulağın sağır mı?
Terâvîh namâzı *yigirmi* dahi namâz sorar mısın?
Yıldı gelür iki *bayrâm*, anda da ikişer *kıyâm* [21]
Dokuz tekbîrle olur tamâm, dahi namâz sorar mısın?
Bir namâz var cenâze o da gelür hepimize
Benim gibi 'akılsıza, dahi namâz sorar mısın?
Dervîş Ömer ola insân, her demde gösterir noxsân
Salât-ı vitri **bin seksan**, dahi namâz sorar mısın?

6.2. Beşiktaş Mevlevîhâne Postnişini Nazîf Efendi

Altı, beş, dört, üç, iki, bir, on iki
Her kim bunu fehmi iderse oldırur gâyet zeki
İlm ü hâminden eger sorarsa sana bir kişi
Bu mu'âmmâda bulunur bir ile otuz iki
Bu mu'âmmâdan murâdı nâzımın cân u peder
Otuz üç farzı be-mısrâ' remz ile takrîr ider
Altı deyu bildirir imân sıfâtını sana
Aç gözün dahi kulağın çevir benden yana
Sen tanıklık idesin Tanrı ve emlâkine
Yevm-i ba'se hem resul ü enbiyâ-ı pâkine
Hayr ü şer olduğına makdûr Hallâk ü Kerîm [22]

Hem kitabına getür î mân ey kalb-i selîm
 Peç ile eyler işâret şart-ı islâma dahi
 Vir zekâtı, hac eyle, mâl ile isen ey âhi
 Kıl salâtı savmı tut vaktinde ihmâl eyleme
 Dâ'imâ eyle şehâdet 'abes söz söyleme
 Çâr farzı oldı âbdestin yüzün yumak biri
 Dest ü pâyı yu, tamâm et hem de mesh ile ser'i
 Dahi guslün farzı üçdür, biri istinşâk imiş
 Mazmaza ve gasl-ı ebdân Tanrı'mız böyle demiş
 Hem teyemmüm de ikidir, farzı niyyet birisi
 Dahi darbeyn ile itmâm oldı farzın ikisi
 Birisi farzın dahi ikrâr ide anı lisân
 Dahi tasdik eyleyüp fehm eyleye kalb ü cinân
 Hem namâzın farzına eyler işâret on iki
 Bu dü şeşdür dâhilinde, zâhirinde ey âhi
 Vakt ü niyyet, setr-i avret, pâk-i esvâb ü beden
 Hem geçer cisr-i⁸³ sırâtı kibleye karşı gider [23]
 İftitâh tekbirini kâim durup eyle sücûd
 Hem kırâ'at hem rükû'dur, son teşehhüde ku'ûd

322	Hicrî	324
Sene	1324	Sene
8 Mayıs Rumî		Rebiülevvel 27

SONUÇ

Bu çalışmada namazın kılınışı, İslam'ın şartları, namaz üzerine iki şiir ve namazın farz olduğuna dair ayet ve hadisler yer almaktadır. Namaz ibadeti ile ilgili ayet ve hadislerden örnekler verilerek hem dini hem de tasavufî yönü ele alınmıştır. Bu bağlamda metinde namazın mana ve kudsiyeti vurgulanmaktadır. 'Allah'ın rasulü salât, mü'minin mi'râcıdır', 'Bana (dünya nimetlerinden) kadın ve güzel koku sevdirdi. Namaz ise gözümün nuru kılındı.' gibi buyrukları incelenen metnin omurgasını oluşturmaktadır.

İncelenen bu eserde '... bende-i mü'min dahi kaçan ki dilese mi'râc için kadem-niyâzı dergâh-ı bî-niyâza koya. Evvelâ ana lâzımdur ki zâhirini âb-ı mutlak ile pâk eyleye, çünkü zâhirini pâk eyledi, lâzımdır ki bâtinini dahi pâk eyleye.' gibi anlatımlarda müellifin selis ve sarîh üslubu dikkat çekicidir:

'...mübârek kademini itbâk-ı semâvâta koyup yedi tabakadaki nefis ü şeytân-ı la'înin dahl ü taaruzundan kendüyi mahfûz gördü. ... Kezâlik mü'min-i musallî dahi senâdan sonra kadem-i himmeti âsumân-ı muârefe koyup bu yedi tabakada olan mekâyid ve vesâvis-i şeytândan halâs olmak için *عَوِذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ* deyip Hazret-i server-i kâinât 'aleyhi efdal'us-salavât gibi ki, itbâk-ı semâvâtdan geçüp behişte irişti. Ve cinânun kapılarında olan miftâhları feth idüp dâhil-i cinân oldu.'

gibi salat ehlini cennetle tebşir eden satırlar bu hususu desteklemektedir. Öte yandan yer yer mizah, muamma ve nükteye başvuran müellifin

⁸³ cisr: (a.i.) köprü, (bk. pul, kantara, sırat sırat; cesr" yazılmış hatta harekelenmiş).

'...ey dervîş evvelki cennetin kapusunun miftâhı ma'rifetdir. İkinci miftâhı zikirdür. Üçüncü miftâhı şükürdür. Dördüncü miftâhı recâdır. Beşinci kapunun miftâhı havfdur. Altıncı kapunun miftâhı ihlâsdur. Yedinci kapunun miftâhı tazarru' ve du'âdur. Sekinzinci kapunun miftâhı iktidâdur.'

gibi satırlarında yer yer temsili bir anlatım yolunu tuttuğu görülmektedir.

Klasik Türk Edebiyatının İslâmî kaynaklı metin türleri genellikle edebiyatın konuları arasında yer almıştır. Mi'râc-ı Sâlikân-ı Mesâlik-i be-Muktezâyü's-Salâti Mi'râcü'l-Mü'mîn dinî bir metin olmasının yanında mevzun kısımları ve tasavvufî beyanları öne çıkan hususlar olarak görülmektedir. Özellikle abdestin beyanı tasavvufî anlayış içinde değerlendirilmiş olması, abdestin şartlarının havf ve reca terimleriyle izah edilmesi, konuya farklı bir anlayışla yaklaşıldığını göstermektedir. Bu eseri değerli kılan husus, insan ruhunu terbiye eden namazın tasavvufî yönden ele alınmış olmasındadır.

KAYNAKÇA

Balcı, İsrâfil (2017). *Hz. Peygamber ve Namaz*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları,

Devellioğlu, Ferit (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

<https://docplayer.biz.tr/42871758-Tasavvuf-terimleri-ve-deyimleri-sozlugu-prof-dr-ethem-cebecioglu.html>

<https://www.luggat.com/index.php#ceviri>

Kâmili, Fahri (2006). *İslâm Fıkhdında Namaz İbadeti* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi) 188.

Kılıç, M. Erol (2009). *Sûfî ve Şiir: Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası* (Ankara: İnsan Yayınları)

Kur'an-ı Kerim Meâli. çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009)

Mi'râc-ı sâlihân. Ankara: Millî Kütüphane, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4037, müstensih cemaleddin b. Ali bin Konya-Aksaray, 1324/1905, 12 yk

Ünver, İsmail (2018). "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 3/6 (Fall), 51-89.

Yaşaroğlu, M. Kâmil (2006). "Namaz" (*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/350-357) İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı

Yüksek, Ali (2018). "Namaz İbadetinin Tarihi Süreci". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/2 (Nisan) 111-125.